

mienená rozdielnosťou etnickej príslušnosti. Rozdiely v zápisoch uviedol bádateľ aj z iných oblastí, napr. predložiek, sloviess, formy oslovení, reálií mestského života, priezvisk.

Zaujímavým prínosom sú aj poznatky z oblasti vplyvu iných jazykov, napr. maďarského jazyka, na zápis priezvisk i mien úradníkov, kde sa prejavila adaptácia v nemeckých zápisoch, napr. *Bakosch, Scharlay, Sabo, Götz*; *Janosch, Andrasch* a iné. Autor zdôraznil vplyv latinčiny, ktorý sa vo väčšej miere prejavuje v slovenských textoch, napr. *Introitus – Empfang, D. Notarius/pan Notarius*. Za hodnotnú považujeme aj časť kapitoly, kde autor uvádza nemecké výrazy, ktoré sa udomácnili v našom jazyku, napr. *haviar* (z nem. *Häuer* – „baník“), *šichta* (z nem. *Schicht* – „pracovná zmena“), *färat* (z nem. *fahren*), *žemľa* (z nem. *Semmel*), *murár* (z nem. *Maurer*).

Ján Doruľa sa vo svojom diele venoval prevzatým slovám do hĺbky – uvádza nielen slovensko-nemecké ekvivalenty, ale v prípade, že niektoré nemecké termíny nemajú v zápisoch slovenskú paralelu, komentuje túto skutočnosť a uvádza konkrétne ukážky, napr. pre nemecký termín *Stadtschreiber* existuje v slovenskom texte latinský rovnocenný výraz *notarius*.

Na záver svojej teoretickej časti práce autor zdôrazňuje potrebu ďalšieho výskumu v oblasti slovensko-nemeckých vzťahov a predpokladá ďalšie zaujímavé výsledky. V rámci výskumu týchto vzťahov je podľa autora potrebné skúmať nielen slovenské a nemecké historické texty, ale aj latinské, ktoré sú taktiež prameňom pozoruhodných informácií.

Poslednú časť monografie tvoria dokladové materiály: *Nemecká účtovná kniha a Slovenská účtovná kniha* (s. 134–286), kde čitateľ nájde prehľadné paralelné zápisy v oboch jazykoch a môže si tak porovnať dobové záznamy. Ďalšou časťou sú *Obecné poriadky Banskej Bystrice z roku 1608* – texty boli každoročne čítané v nemeckom i slovenskom kostole. Texty sú prepisované z originálu a prípadné zmeny v pôvodnom slovnom prejave autor komentoval v poznámkach pod čiarou. Bádateľ dopĺňa aj informáciu o vtedajších zapisovateľoch – rozoznáva tri rukopisy. Aj tento údaj svedčí o dôkladnej analýze textov, ktoré nám autor Ján Doruľa ponúka. Za hodnotnú považujeme aj obrazovú prílohu (s. 321–351), ktorá vhodne dopĺňa a obohacuje celé knižné dielo nielen obsahovo, ale aj kvalitou spracovania.

Knižná publikácia je z formálnej i obsahovej stránky (pramenný materiál i komentár) veľmi hodnotná pre oblasť výskumu medzijazykových vzťahov. Je kvalitným zdrojom cenných informácií o slovensko-nemeckých vzťahoch a možno ju pokladať za vhodnú pomôcku pre štúdium a výskum medzijazy-

kových slovensko-nemeckých kontaktov. Dielo je nepochybne aj zaujímavým čítaním pre širšiu odbornú verejnosť, pretože ponúka komplexný pohľad na život a vzťahy medzi dvoma národmi – slovenským a nemeckým.

<https://doi.org/10.31577/SlavSlov.2022.1.10>

Zuzana Slobodová

**Zborník k jubileu profesorky
PhDr. Marty Pančíkovej, CSc.
DOBRIKOVÁ, M. (ed.): Philologica
LXXVIII. Bratislava: Univerzita
Komenského, 2021.**

Zborník príspevkov z polonistického sympózia, ktoré sa uskutočnilo v roku 2019 v gescii Katedry slovanských filológií, vyšiel v edícii *Philologica* na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave v roku 2021. Na tomto univerzitnom poli dlhé roky pôsobila profesorka Marta Pančíková, známa slovenská polonistka, ktorej zásluhou sa podarilo na Univerzite Komenského budovať oddelenie zamerané na výskum slovensko-poľských vzťahov a na edukáciu nádejných slovenských polonistov. O vedeckom a pedagogickom pôsobení Marty Pančíkovej sa v zborníku píše vo viacerých zdraviciach, ku ktorým sa pripája aj autor tejto správy.

Zborník je rozdelený do tematicky piatich vedeckých okruhov zameraných na lingvokulturológiu, terminológiu z onomastickej a lexikografickej problematiky, na medzijazykové a na medziliterárne vzťahy a lingvodidaktiku. Zborník štúdií predstavuje tematicky vyvážený súbor vedeckých príspevkov, ktorý prináša nielen prehľad o záujmoch Marty Pančíkovej, ale najmä aktuálne zistenia, ktorými slovensko-poľský porovnávací výskum prispel k rozšíreniu všeobecného poznania.

Lingvokulturológický okruh diskurzívne zameraných štúdií sa venuje problematike jazykovo-kultúrnych konceptov pomenúvajúcich rozmanité situácie aktuálneho každodenného života, do ktorého patrí nielen sama gratulácia umožňujúca prejaviť obligátne, ale aj najmä zvnútornené prvky, ktoré zahŕňujú práve tie štruktúrne, pragmatické, kognitívne a štylistické aspekty kontaktu, ale aj ďalšie súvislosti prejavu priazne, náklonnosti a samozrejme ocenenia. Bez zrakového kontaktu s konkrétnym človekom a teda bez tohto zmyslového vnímania situácií sa kontakt nedá úplne a spoľahlivo realizovať. Vedeli o tom už Juraj Ribay a Adolf Peter Záturský, ktorí vo svojich zbierkach po-

ukázali aj na podobnosti v tematickej štruktúre frazeologického korpusu v srbskom, chorvátskom, poľskom a slovenskom prostredí. Vnímanie všetkých prejavov formou zraku umocňuje aj príspevok zameraný na jazykovú formu pamätných tabúl umiestnených vo verejných priestranstvách (na príklade Białystoku a Banskej Bystrice). Podobnosť analyzovaných pamätných nápisov v rôznych jazykoch v zborníkovej štúdii je založený na porovnávaní štylisticky podobných jazykových prostriedkov, ktoré poskytujú paralelné poznávanie pripomínanej skutočnosti. Žiadna intenzívna ľudská práca pritom nie je chudobná ani na synonymá a jej deriváty. Práca totiž zhmotňuje a sprítomňuje najvyššie ľudské hodnoty. Na túto skutočnosť sa nedá zabudnúť ani v lingvokulturológických konceptoch vnímania termínov práca a pracovitost', ktorý je zdrojom i dôsledkom systematickej kultivácie človeka, a kultúry myslenia o spoločnosti vôbec. Práve kultúrne myslenie sa pretavuje aj do literárnych prekladov, pričom preklad sa chápe ako proces kultúrneho približovania sa a kultúrnej komunikácie a predstavuje tak priestor pre hľadanie spoločného kódu na vyjadrovanie obsahov a tém prostredníctvom jazykových symbolov. Aj eufemizmy patria k takým jazykovým znakom, ktoré sa v poľskej a slovenskej literatúre používajú v špecifickom kontexte s cieľom podať informácie, ktoré môžu byť pre príjemcov príjemné i nepríjemné, pričom si je v rámci komunikácie dôležité uvedomiť, že eufemistický výraz môže nahrádzať realitu. Uplatniteľnosť lexikálnych a sémantických oblastí vybraných eufemizmov a spôsoby ich jazykovej prezentácie v komunikácii zaiste podliehajú zákonitostiam psychologického rozmeru. Vyjadrovacia jedinečnosť jazykových prostriedkov sa preto preukazuje aj pri pomenovaní teofanických javov a udalostí spojených s Máriou-Bohorodičkou. Tieto pomenovania ponúkajú v kontexte jazykovej plurality aj rozmanité možnosti umocnené ich teologickým obsahom, alebo sú ovplyvnené konfesionálnymi či jazykovými pravidlami reflektovanými v danom spisovnom jazyku. Aj v kontexte diskusie o používaní prechýľovacej prípony -ová sa v súčasnosti vedú spory o jej uplatňovaní či odmietaní. Z čisto jazykovo-sémantického hľadiska predstavuje používanie tejto podoby v prúde reči pragmaticko-sociálny kontext.

Okruh lexikologicko-onomastickej terminológie predstavuje rozmanitosť potrieb lingvisticky orientovanej slavistickej vedy, ktorá sa zameriava najmä na usporiadanie a sprehľadnenie terminológie tejto v ednej oblasti. Porovnávajú sa slovenské a poľské lingvistické termíny z pohľadu jedného typu lexikálnej motivácie a poukazuje sa na vzťahy medzi terminologickou motiváciou a paradigmatickou motiváciou. Zdôrazňujú sa medzijazykové terminologické roz-

diely a korelácie, a to v kontexte teórie o lexikálnej motivácii. Do tohto kontextu vstupuje aj motivácia pomenúvaní rozmanitých urbánnych oblastí, ktoré sa premiešavajú s pomenúvaním kultivovaných zelených plôch, ktoré z hľadiska ľudskej činnosti tvoria rovnako špecifické, ale už oddychové zóny. Práve v kontexte onomastiky a terminológie sú tieto chrematonymy príkladom vzťahu práce, radosti a kultúrnej pamäti, ktorá sa môže pretavovať práve do takýchto pomenovaní.

V okruhu zameranom na medzijazykové vzťahy sa poukazuje napríklad na kontexty interlingválnych homonym vyskytujúcich sa v terminológii v poľskom a slovenskom jazyku. Práve interlingválne homonymá sú súčasťou dôsledných výskumov potrebných pre výskum kultúrnej komunikácie. Práve interlingválne homonymá môžu spôsobiť nedorozumenia v komunikačnom procese nielen v slovensko-poľskom ale aj česko-poľskom jazykovom prostredí. Problematiku medzijazykových kontaktov sleduje aj príspevok o zaniknutej obci Drienky (ako sa uvádza v príspevku Derenk) na ceste medzi Košicami a Miškolcom. O slovensko-poľskom pohraničí a o goralskom komunikačnom areáli, v ktorom sú podnes živé goralské nárečia, sa vďaka intenzívnym kontaktom so slovenským jazykovým a kultúrnym areálom tie vzdialili od poľských dialektov, hoci s nimi zdieľajú svoju jazykovú genézu a podnes predstavujú model procesov medzijazykovej interferencie. O problematike medzijazykovej interferencie sa hovorí aj v príspevku o význame jazykovedného diela Františka Ladislava Čelakovského v kontexte jeho porovnávacieho gramatického výskumu slovanských jazykov. Čelakovského dielo predstavuje špecifický vklad do problematiky porovnávacej slovanskej gramatiky najmä z hľadiska metodológie v intejazykovom výskume a je inšpiratívne aj v súčasnosti.

Okruh o medziliterárnych vzťahoch rámčujú najmä štúdie zamerané na interakciu medzi slovenskou a poľskou literárnou tradíciou a kultúrou, ktorá je prirodzená práve z hľadiska etnologickej, geografickej a jazykovej blízkosti, čo umožnilo aj tento vývin vzájomne pozitívnych kultúrnych a literárnych kontaktov. Tieto kontakty sa prejavujú nielen v aktuálnom literárnom diskurze, ale siahajú aj do starších vývinových období literatúry, v ktorých dominovali také literárno-kultúrne poľsko-slovenské inšpirácie obrodenského myslenia 19. storočia, ktoré sa prejavili napríklad v mesianistickom literárnom koncepte slovanskej i poľskej literatúry. Viacere súvislosti slovensko-poľského kultúrneho vývinu sa predstavujú na pozadí výskumov poľského časopisu Świat Słowiański, ktorý v rokoch 1905–1914 významne ovplyvňoval aj slovensko-poľský i širší literárnovedný slavistický čitateľský trh. Problematika kresťansko-pohanského synkretizmu a slovanskej duchovnosti je ne-

ustále centrom záujmu kultúrnej komunikácie a podnes sa ukazuje aj ako vhodný prvok poznávania slovensko-poľských kultúrnych vzťahov.

Problematika lingvodidaktiky je špeciálnou vednou oblasťou jazykovednej problematiky, ktorá neúnavne poskytuje vždy nové a aktualizované poznanie o zákuťiach vyučovania cudzích jazykov, osobitne u študentov ovládajúcich jeden slovanský jazyk ako materinský. Aj vzťah k iným jazykom a kultúram, napríklad orientálnym, poskytuje horizonty pre rozvoj a zvyšovanie kompetencií v rámci jazykovo-kultúrnej komunikácie. Kultúrno-komunikačnú funkciu má, pravda, sám jazyk diplomacie, ktorý je nevyhnutné kultivovať, o čom svedčí sám vklad slovenskej polonistiky do tohto kultúrneho komunikačného diskurzu, v ktorom sa pripomína úloha M. Pančíkovej.

Zborník je sumarizáciou výsledkov výskumov polonisticky orientovanej jazykovednej slavistickej vedy. Treba zdôrazniť, že slovensko-poľské jazykové a kultúrne vzťahy tvoria základnú os dlhodobu pozitívnej susedskej kultúrnej komunikácie.

<https://doi.org/10.31577/SlavSlov.2022.1.11>

Peter Žeňuch

GALEWSKA, K.: Wtórne užycie nazw własnych na przykładzie języka polskiego, angielskiego i chińskiego.

Lublin: Wydawnictwo KUL, 2021, 138 s.

Gilotyna, lincz, nikotyna, masochizm, sadyzm to tylko przykłady wyrazów pospolitych, które pochodzą od nazwisk. Apelatywa tego typu cieszą się zainteresowaniem amatorskiej lingwistyki i prasy nie tylko brukowej. Obecnie są często dyskutowane na forum internetu. Apelatywizacja nazw własnych – bo o niej tu mowa – jest również przedmiotem licznych prac naukowych. Praca Karoliny Galewskiej pt. *Wtórne užycie nazw własnych na przykładzie języka polskiego, angielskiego i chińskiego* pokazuje, że apelatywizacja to tylko jeden z przejawów szerszego zjawiska, choć niewątpliwie przykład najbardziej spektakularny.

Książka Karoliny Galewskiej powstała na podstawie pracy magisterskiej obronionej w roku akademickim 2018/2019 w Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Promotorką pracy była dr hab. Małgorzata Rutkiewicz-Hanczewska, prof. nadzw. UAM. W r. 2020 praca została wyróżniona pierwszą nagrodą w XIX edycji Konkursu im. Profesora Czesława Zgorzelskiego na najlepszą polską pracę magisterską przygotowaną na kierunku polonistyka (filologia polska) w kategorii ję-

zykoznawczej. Obecnie ukazała się drukiem jako tom 16 lubelskiej serii wydawniczej „Młoda Polonistyka”. Wydanie zostało sfinansowane przez Konferencję Polonistyk Uniwersyteckich i Fundusz Rodziny Zgorzelskich.

Recenzowana książka składa się z pięciu rozdziałów. Tytuły rozdziałów dobrze odzwierciedlają ich wartość. Jak czytamy we Wstępie (s. 8):

Celem [...] publikacji jest dowiedzenie różnorodności zjawisk związanych z wykorzystaniem nazw własnych we wtórnych funkcjach, a także konieczności ich terminologicznej systematyzacji. Autorka wskazuje na potrzebę wprowadzenia uszczegółowionej typologizacji procesów o charakterze odnawiania oraz porządkuje kwestie niewystarczająco zbadane, które uniemożliwiają precyzyjny opis i kategoryzację wielu wtórnie użytych onimów.

W rozdziale pierwszym pt. „Specyfika nazw własnych” (s. 11-48) na podstawie literatury przedmiotu autorka charakteryzuje nazwy własne, w szczególności interesuje ją istota propriów. W osobnych podrozdziałach zostały przedstawione stanowiska badaczy polskich, nazwy własne w perspektywie zachodniej literatury przedmiotu oraz miejsce nazw własnych w tradycji chińskiej. W rozdziale drugim omówione zostały „jednostki na pograniczu nazw własnych i pospolitych” (s. 49-88). Autorka analizuje tu „wątpliwości związane ze stosowanymi kryteriami klasyfikacji imion własnych i pospolitych oraz grupy nazw wymykające się jednoznacznej kategoryzacji” (s. 8-9). Obie te części pracy mają charakter teoretyczny. Następne trzy rozdziały poświęcone są omówieniu wtórnego užycia nazw własnych w języku polskim (s. 55-88), angielskim (s. 89-100) i chińskim (101-105). W książce nie znajdziemy korpusu propriów we wtórnych užyciach, a wnioski oparte są na literaturze przedmiotu i materiale językowym z tej literatury wyekscerpowanych. Tę część pracy kończy krótkie podsumowanie pt. „Uniwersalizm językowy na przykładzie wtórnych užyc nazw własnych” (s. 105-110).

Przeprowadzone analizy prowadzą autorkę pracy do kilku wniosków. Najpierw – pisze K. Galewska – „[...] analogicznie do rozwiązań literaturoznawczych należałoby uznać istnienie wielu teorii nazw własnych” (s. 111). Samo powstanie recenzowanej tu książki jest najlepszym potwierdzeniem, że nie ma jednej teorii nazw własnych. Nie istnieje także jedna wspólna terminologia onomastyczna. Jednak – moim zdaniem – postulat, by z uniwersalnej teorii nazw własnych zrezygnować, nie wydaje się zasadny. Jeśli bowiem zgodzimy się, że istnieje różnica między nazwami własnymi, a wyrazami pospolitymi, to ustale-